

ЦЕНТЪР ЗА СПЕЦИАЛНА ОБРАЗОВАТЕЛНА ПОДКРЕПА -БУРГАС

Бургас 8001, ул. "Вардар"№1, ПК 512, тел.: 056 /54 96 82, 54 61 02, E-mail: puop@abv.bg, http://puopburgas.net/

Утвърдил:

Директор: .....

Диана Костова

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА в Център за специална образователна подкрепа-Бургас

за учебната 2017 /2018 година

Разработен, съгласно Заповед № РД09-611/18.05.2012 г. на Министъра на образованието, младежта и науката и актуализиран, съгласно Заповед № РД 09- 5906/ 28.12.2017г. на Министъра на образованието и науката. Приет на Общо събрание с Протокол № 3 от 23.01.2018 година. Утвърден със Заповед № РД -65 / 24.01.2018г. на Директора на Център за специална образователна подкрепа-Бургас

I. Дефиниция

Насилието между учениците в центъра обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на тези, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват. Българската дума, която отговаря най-точно на явлението е „тормоз“ (“bullying”).

Тормозът е форма на насилие, която се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група.

Проявите на тормоз в центъра най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

- **Физически тормоз** - блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;
- **Вербален тормоз** - подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;
- **Психичен тормоз** - подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;
- **Социален тормоз** - избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране.
- **Виртуален тормоз** - обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща, Skype или Facebook; разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават; снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

Според чл. 7 ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

II. МЕРКИ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА В Център за специална образователна подкрепа-Бургас

1. Осъзнаване и оценка на проблема.

- 1.1. Оценката на тормоза в центъра се организира от ръководството на ЦСОП-Бургас със съдействието на Училищния координационен съвет /УКС/ Координационен съвет в центъра /КСЦ/ за справяне с насилието в началото и в края на всяка учебна година с цел определяне на формите и видовете тормоз, участниците в тормоза и местата, където най-често се случва.
- 1.2. Провежда се чрез анкета от учителя на групата до 3 седмици от началото на учебната година и до 3 седмици преди края на учебната година.

- 1.3. Резултатите се обработват в десетдневен срок от УКС/КСЦ за справяне с насилието.
- 1.4. След обобщаване на резултатите от изследването, психолога запознава педагогическия персонал на центъра с оценката на проблема на Педагогически съвет, а непдагогическия персонал – на Общо събрание.
- 1.5. На базата на извършената оценка се изготвя план за противодействие на училищния тормоз от УКС/ КСЦ за справяне с насилието, който се актуализира всяка година до края на месец октомври.

2. Дейности за предотвратяване на училищния тормоз.

Дейности на ниво клас/класна стая

- 2.1. С цел създаване на пространство, в което се говори открито за тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като емпатия, толерантност и уважение към различията :
  - в часа на класа/групата всеки учител на група използва формите на групова работа, дискусия, решаване на казус, споделяне на опит за разясняване на проблема за същността и видовете тормоз между учениците;
  - учителите по БЕЛ, история и география планират теми от учебното съдържание за работа и анализ по проблема насилие, ценностите, социалните роли, функциониране на институциите;
  - родителите се поканват за участие в тези занятия.
- 2.2. Учителите на групата провеждат перманентни разговори с родителите в индивидуални или групови срещи за това какво е тормоз и какви са преживяванията на извършителя и потърпевшия, дали той се чувства унижен или заплашен.
- 2.3. Всяка група заедно с учителя на групата изработва общи правила на поведение в училище.
- 2.4. Учителя на групата, заедно с учениците изработва процедура, описваща мерките в случай на нарушаване на правилата.

Дейности на ниво център

- 2.5. Със заповед № РД 10/15.09.2017г. на директора на ЦСОП-Бургас е създаден УКС/КСЦ за справяне с насилието, който да планира, проследява и координира усилията за справяне с тормоза в центъра.

Състав на УКС/КСЦ:

Председател: Мария Монева-педагогически съветник

Членове:

Стоянка Паунова – старши учител –начален етап;

Росанка Евтимова – старши учител;

Златка Борисова –старши учител ЦДО;

Юлия Карадимова-психолог,

Евгения Къорова - родител

Ирина Бурова-родител

- 2.6. УКС/КСЦ за справяне с насилието, съгласувано с учителя на групата договаря единен механизъм с ясно разписани отговорности, за предотвратяване и реагиране при проява на тормоз и насилие в ЦСОП-Бургас.
- 2.7. УКС/КСЦ за справяне с насилието, съгласувано с учителя на групата обобщава всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от класовете и формулира ценности и правила, които стават част от политиката на центъра.
- 2.8. Комисията за актуализиране на Правилника за дейността на центъра /ПДЦ/, разработва предложения за промени в ПДЦ, произтичащи от настоящия механизъм, предлага ги за обсъждане и приемане на ПС.
- 2.9. Учителите в центъра предлагат на ръководството мерки и изработват процедура за усъвършенстване на системата на дежурство с оглед на това да бъдат обхванати местата в , където при етапа на оценка е установено, че се извършва тормоз.
- 2.10. УКС/КСЦ за справяне с насилието организира и провежда подкрепящо обучение на учителите на групите на тема: „Какво представлява тормозът, разпознаваме ли го, какво можем и искаме да направим и как да го направим”.
- 2.11. Председателят на комисията за квалификация, съгласувано с директора планира обучения за повишаване на квалификацията на учителите в областта за справяне с тормоза в центъра.

Дейности на ниво общност

- 2.12. Учителите на групите съдействат на УКС/КСЦ за издирване на родители от областта на помагащите професии, като психолози, социални работници, лекари, журналисти, спортисти, музиканти, драматурзи, художници и др., които да бъдат включени в различни инициативи в центъра.
- 2.13. УКС/КСЦ за справяне с насилието, съгласувано с директора на ЦСОП-Бургас осигурява реални партньорства с външни за центъра организации, служби и специалисти:
  - Дирекция "Социално подпомагане" - Отдел „Закрила на детето” –056/53-05-46
  - Общинска комисия за БППМН – 056/ 84-57-63 –Десислава Василева
  - МВР – Детска педагогическа стая –.....
  - Национална телефонна линия за деца – 116 111

Дейности на ниво семейство

- 2.14. Провеждане на тематични родителски срещи с цел запознаване на родителите с цялостната политика и механизма за противодействие на тормоза и насилието в Центъра
- 2.15. Идентифициране на родители, които желаят да бъдат посредници и партньори в работата по превенция и интервенция на училищния тормоз и насилието в институцията

3. Класифициране на действията предприемани при различните форми на насилие и тормоз

3.1. На ниво – НАРУШАВАНЕ НА ПРАВИЛАТА

- Действия предприемани от класен ръководител/ ръководител група
  - Регистриране в Дневника със случаи
  - Прекратяване на ситуацията и успокояване/ интервенция към всички участници.
  - Информираност относно случая.
  - Консултация с Координационният екип за мерките, които са подходящи за случая.
  - Проследяване на случая.
  - Информиране на родител/ настойник
- Действия предприемани от Координационен съвет
  - Проучване на ситуацията
  - Предложение и обсъждане на мерките за противодействие, заложи в Механизма.
  - Проследяване на развитието на случая и изпълнение на мерки и действия.

3.2. На ниво- ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛА ИЛИ НАСИЛИЕ С ПО- СЕРИОЗНИ ПОСЛЕДИЦИ- ТОРМОЗ

- Действия предприемани от класен ръководител/ ръководител група
  - Изискване на съдействие от психолог/ педагогически съветник, председател на Координационният съвет, Директор
  - Изискване на задължително присъствие на родител/ настойник на ученика проявил постъпката и потърпевшият ученик
- Действия предприемани от Координационен екип
  - Регистриране в Дневника със случаи
  - По преценка се подава сигнал в ОДЗ и/или полиция
  - Координационният съвет прави оценка/ анализ на риска и може да даде становище за инициране на работа по случая
  - Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия

3.3. На ниво- СИСТЕМНА ЗЛОУПОТРЕБА, КАКТО И СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА, ЗДРАВЕТО НА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА

- Регистриране в Дневника със случаи
- Предприемане на съответните мерки- интензивна работа включваща всички участници
- Оценка на ситуацията и потребностите и план за действие
- Инициране на мерки в съответствие със Закона за закрила на детето, Закона за предучилищното и училищното образование, Наредбата на приобщаващото образование,

- Незабавно уведомяване на ОДЗ и/или органите на полицията.
- Действията на ниво институция се предприемат от директора заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител/настойник и компетентните власти, организации и услуги

III. ВЪВЕЖДАНЕ НА ЗАЩИТНА МРЕЖА . ДЕЙСТВИЯ ЗА СПРАВЯНЕ С УСТАНОВЕН ТОРМОЗ В Център за специална образователна подкрепа-Бургас

Процедури при установени случаи на училищен тормоз

<i>Ниво на тормоз</i>	<i>Отговор на центъра</i>
Ниско нарушаване на правилата	Прекратяване – изтъкване на нарушеното правило – налагане на съответната последица
Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата	Протокол за тормоз – възстановяване на щетата, преценява се дали е необходимо да се разговаря с родителите
Сериозно – злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на детето-жертва, така и на детето-извършител.	Насочване към местната комисия за БППМН и полицията, ОЗД и община по силата на координационния механизъм; Протокол за тормоз – среща с родителите – възстановяване на щетата – включване на учениците в допълнителни програми

По-голямата част от ситуациите на тормоз могат да бъдат овладяни от *учителите*, а някои от *самите деца*. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. Важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между учениците. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на учениците, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват.

Ако се касае просто за приятелска игра/ децата се закачат, бутат, блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение то най-вероятно става въпрос за игра/- *учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят.*

Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз /ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е във постоянно доминираща позиция / *е необходимо да се предприемат следните действия.*

1. Прекратяване на ситуация на тормоз.

Задължение на всеки учител/служител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел, като:

- В случай на физически тормоз учениците трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно;

- Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията / това ще се случи на по-късен етап/;
- Важно е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение;
- В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на насилника и други деца, това може да урони неговото достойнство.
- Ключово при интервенцията на учител/ служител е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършило тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от състрадание, за да може да развие това чувство към другите.

2. Реакции спрямо ученика, упражнил тормоз.

2.1. Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата. Той се прилага от учителя на групата или психолога.

- Учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, показва ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че хората правят грешки, които следва да бъдат поправени, без да се налагат наказания, че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа а не да бъде наказан;
- Ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителя на групата разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си. С това негово решение трябва да се съгласи и потърпевшият от тормоза ученик;
- Учителят на групата изслушва ученика, упражнил тормоза в отсъствието на потърпевшия ученик;
- След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, учителя на групата за определен период от време проследява поведението на учениците и дава обратна връзка;
- Учителят на групата може да потърси съдействие и от другите учители и от педагогическият съветник, които също могат да подпомогнат работата на учителя като наблюдават ученика във взаимоотношенията му с другите ученици и дадат насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост.
- При необходимост учителя на групата може да насочи детето насилник и неговото семейство към услуги в общността като центрове за превенции и консултативни кабинети към местните БППМН.

2.2. При повтаряне на едни и същи нарушения на правилата се прилага подходът за възстановяване на щетата, уведомяване на учителя на групата УКС/КСЦ, Директор на ЦСОП-Бургас като се съставя протокол за тормоз.

- Учителят на групата уведомява родителите/настоиниците за случилото се, както и за предприетите от центъра действия за разрешаване на ситуацията;
- Разговорът се провежда в партньорски взаимоотношения, като се предоставя отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другия ученик от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;

- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- Учителят насочва родителите за консултация с психолога.

2.3. При много сериозно ниво на тормоз – злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на ученика-жертва, така и на ученика-извършител се уведомява Дирекция социално подпомагане – Отдел за защита на детето, Държавната агенция за закрила на детето или РУ на МВР.

- Учителят или служителят, станал свидетел на подобен тормоз, ако не може да се справи сам е длъжен да потърси помощ от психолога или други лица, намиращи се в района на инцидента,;
- След прекратяване на физическия контакт между лицата, свидетелят на тормоза уведомява директора на центъра и регистрира ситуацията на насилие в единния регистър на центъра/книга за регистриране на ситуации на тормоз в центъра/;
- Директорът свиква УКС/КСЦ за справяне с тормоза и уведомява отдела за „Закрила на детето” по местоживееене, местната комисия за БППМН, РИО и полицията;
- УКС/КСЦ за справяне с тормоза обсъжда ситуацията на свое работно заседание и съставя протокол за тормоз, уведомява учителя на групата и родителите/настойниците на учениците като ги насочва към местната комисия за БППМН и полицията, ОЗД и общината по силата на координационния механизъм.

3. Реакции спрямо ученика, който е обект на тормоз

Работата с ученици, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

- Учителят на групата говори с ученика, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството му пред неговите съученици;
- Необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се. При този разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се остави то само да определи какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- Никога не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговия мъчител с цел да се помирят и да се разберат;
- Учителят на групата наблюдава ученика в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него;
- Ученикът трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е важно, ако насилието се повтори.

4. Реакции спрямо наблюдателите

- Учителят на групата изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. От останалите очаква да направят същото, ако се случи в бъдещето;
- Учителят на групата насърчава учениците за грижа спрямо учениците, станали обект на тормоз;
- Учителят на групата или психолога работят с наблюдателите не само на ниво превенция, а и след ситуация на тормоз.

IV. СИСТЕМА ЗА НАСОЧВАНЕ КЪМ ДРУГИ СЛУЖБИ

1. Регистриране на ситуации на тормоз.

- Създава се единен регистър за описване на ситуации на тормоз в центъра;
- Всяка ситуация на тормоз се описва в регистъра от учителя/служителя, който я е наблюдавал с цел проследяване развитието на случая във времето и планиране на подходяща интервенция;
- Регистърът съдържа кратко описание на всяка ситуация, кога се е случила/ дата/, кои са участниците от кой клас и какви мерки са били предприети;
- Регистърът се съхранява кабинета на директора;
- Учителите на групата следят вписаните в регистъра случаи и предприемат необходимите мерки за взаимодействие с учителите, родителите и педагогическия съветник.

2. Включване на родителите.

- Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от центъра действия за разрешаване на ситуацията;
- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;
- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;
- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки;
- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;
- Учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или психолог.

3. Насочване към други служби.

В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие е необходимо да бъде потърсено съдействие от страна на отдел „Закрила на детето” по местоживеене.

Като първа стъпка се уведомява директора на центъра, който е задължен да уведоми съответния отдел „Закрила на детето” по местоживее и отдела за „Закрила на детето”, на чиято територия е центъра, местните комисии за БППМН, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.

В тази връзка е необходимо да бъде потърсено съдействие от страна на социалните работници от отделите „Закрила на детето” към Дирекциите „Социално подпомагане”. Социалният работник е професионалистът, който може да проучи ситуацията, в която се намира детето, условията, при които живее, родителският капацитет и при необходимост да предприеме мерки, които да подпомогнат детето и семейството като цяло.